

“Mīlas trijstūris” – valdes loceklis, dalībnieks un juridiska persona

Viktorija Jarkina, ZAB "SORAINEN", vadošā speciāliste, zvērināta advokāte

<https://www.itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/komerctiesibas/milas-trijsturis-valdes-loceklis-dalibnieks-un-juridiska-persona/17980>

Mūsdienās būt valdes loceklim ir ne tikai liela atbildība, bet arī augsts risks gan pašam valdes loceklim, gan arī juridiskai personai, ko viņš pārstāv, pamatojoties uz likumu. Tas ir risks arī kapitālsabiedrības dalībniekiem, kas nepienācīgas valdes uzraudzības vai kontroles rezultātā var ne tikai saskarties ar savu saimniecisko interešu apdraudējumu, bet pat zaudēt uzņēmumu.

Tā kā par uzņēmuma saimnieku tiek uzskatīts valdes loceklis, tieši viņam jāuzņemas galvenā atbildība par veiksmīgu uzņēmuma darbību, tiesa, ir arī gadījumi, kad negatīvas sekas par valdes locekļa darbībām var izjust juridiskā persona – uzņēmums. Kādas var būt problēmsituācijas, kur potenciāli varētu rasties nesaskaņas minētajā “mīlas trijstūrī” – attiecībās starp valdes locekli, dalībnieku un juridisko personu?

Valdes locekļa pienākumu nasta

[Komerclikumā](#) (KL) noteikts, ka valdes loceklim savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam un atbildība neiestājas tikai tad, ja valdes loceklis pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Praksē tas nozīmē, ka faktiski valdes loceklis ir atbildīgs par visu, kas notiek uzņēmumā, jo viņam kā saimniekam jāzina viss.

Valdes pienākumi regulēti ne tikai KL, bet arī citos tiesību aktos. Piemēram, [likumā “Par grāmatvedību”](#) noteikts, ka uzņēmuma vadītājs (kapitālsabiedrībā – valde) atbildīgs par grāmatvedības kārtošānu un visu saimnieciskos darījumus apliecinošo dokumentu oriģinālu, kopiju vai datu attēlu saglabāšanu. Atbilstoši [likumam “Par nodokliem un nodevām”](#) nodokļu maksātājam, kas ir juridiska persona, bet kuras vietā atbild tās vadītājs, ir pienākums samaksāt nodokļus un nodevas noteiktā termiņā un pilnā apmērā. Savukārt [Maksātspējas likumā](#) paredzēta valdes locekļu atbildība par dokumentu nenodošanu maksātspējas procesa administratoram. Jāņem vērā, ka papildus šiem valdes locekļa likumiskie pienākumi un atbildība regulēta arī citos tiesību aktos.

Kad sekas jūt uzņēmums

Valdes loceklis var būt atbildīgs gan civiltiesiski un administratīvi, gan arī krimināltiesiski. Iespējamā valdes locekļa krimināltiesiskā atbildība var ne tikai ietekmēt viņu pašu, bet arī radīt negatīvas juridiskās un finanšu sekas juridiskai personai, kuru valdes loceklis pārstāv, tādējādi tiešākajā veidā ietekmēt arī kapitālsabiedrības dalībniekus.

Par noziedzīgu nodarījumu, ko juridiskas personas interesēs, šīs personas labā vai tās nepienācīgas pārraudzības vai kontroles rezultātā izdarījusi fiziska persona, šai fiziskajai personai piemērojama kriminālatbildība, savukārt pret juridisku personu var sākt piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanas procesu. Šādos gadījumos atbildība juridiskai personai parasti rodas tad, ja valdes locekļa kriminālsodāmas darbības vai bezdarbības rezultātā juridiskai personai radītas kādas nepamatotas priekšrocības (piemēram, finansiāls labums, materiāls izdevīgums, uzvara publiskā iepirkuma konkursā u.c.).

Juridiskai personai var piemērot tādus piespiedu ietekmēšanas līdzekļus kā likvidācija, tiesību ierobežošana, mantas konfiskācija vai naudas piedziņa, kas praksē ir viens no visbiežāk piemērotajiem piespiedu ietekmēšanas līdzekļiem, turklāt ar jūtamu finansiālo ietekmi uz juridisko personu. Šobrīd par smagu noziegumu var noteikt naudas piedziņu līdz 32 250 000 eiro, savukārt par sevišķi smagu noziegumu – līdz pat 43 milj. eiro. Tā kā naudas piedziņas apmēru rēķina atkarībā no Latvijā noteiktās minimālās mēnešalgas, tad no 2021. gada, palielinot minimālo atalgojumu, naudas sods varēs būt vēl lielāks. Lai gan soda apmērs par kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu ir mazāks, aplūkojot tiesu praksi, piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanas procesi galvenokārt saistīti tieši ar smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem, tāpēc jāuzsver, ka pat valdes locekļa kļūda, nerunājot par ļaunprātīgu rīcību, uzņēmumam var maksāt miljonus.

Faktiski no tā, kā strādā valdes loceklis, atkarīga ne tikai viņa, bet arī juridiskās personas atbildība, ko kapitālsabiedrības dalībnieki ne vienmēr izvērtē, ieceļot valdi vai pārbaudot valdes darbības atbilstību. Tas vien, ka valdes loceklis rada uzņēmumam labu peļņu un apmierina dalībnieku saimnieciskās intereses, neizslēdz likuma pārkāpumu riskus, kas var rezultēties piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanā pret juridisko personu. Tieši tāpēc svarīgi, lai kapitālsabiedrības dalībnieki tiešām zina, ko dara valde, un regulāri pārbauda tās darbību. Tāpat būtiski, lai uzņēmumā ir iekšējas atbilstības regulējums, kas vismaz var apliecināt, ka uzņēmumam ir iekšēja kontrole. Tas ir svarīgi, jo par noziegumiem, ko paveic valdes loceklis, neatkarīgi no tā, vai uzņēmuma dalībnieki par to zina, pret juridisku personu var uzsākt piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanas procesu.

Problēmzonas

Praksē novērojama tendence, ka pret juridiskām personām uzsāk piespiedu ietekmēšanas līdzekļu procesu, jo ir nepietiekama uzraudzība vai kontroles trūkums no valdes locekļa puses. Piemēram, noticis vides piesārņojums, kā rezultātā videi nodarīts būtisks kaitējums. Lai gan valdes loceklis pats neko nav piesārņojis, gan viņam, gan juridiskai personai var iestāties likumā paredzētā atbildība par nepietiekamu uzraudzību vai kontroles trūkumu.

Līdzīgi var būt arī tad, ja notiek izvairīšanās no nodokļu samaksas, kad atbildību var piemērot gan fiziskai, gan arī juridiskai personai, uzsākot piespiedu ietekmēšanas līdzekļu procesu. Praksē visbiežāk tos piemēro tieši saistībā ar izvairīšanos no nodokļu samaksas.

Piemēram, ja uzņēmumam ir naudas līdzekļi, kas jānovirza aktuālo nodokļu samaksai, bet tas nav darīts, kā arī tad, ja uzņēmums nav veicis pasākumus, lai novērstu noziedzīgu nodarījumu, ko amatpersona veikusi uzņēmuma interesēs, tam var piemērot piespiedu ietekmēšanas līdzekļus. Atbildība juridiskai personai iestājas, ja tās amatpersonas darbību (izvairoties no nodokļu samaksas) rezultātā uzņēmumam radītas nepamatotas finansiālas priekšrocības, jo tā rīcībā nepamatoti atstāti finanšu līdzekļi, kas savukārt valstij nodara zaudējumus lielā apmērā.

Cits praksē izplatīts piemērs, kad atbildība vienlaikus var iestāties gan valdes loceklim, gan arī juridiskai personai, ir pārkāpumi intelektuālā īpašuma lietās. Ja valdes loceklis nespēj iesniegt datorprogrammu legālo izcelsmi apliecinošus dokumentus, iestājoties būtiska kaitējuma kritērijam, atbildību var piemērot gan viņam, gan juridiskai personai, kas lieto konkrēto datorprogrammu.

Tāpat izplatīts gadījums ir kukuļdošana vai komerciāla uzpirkšana (tā gan ir mazāk sastopama), kad valdes loceklim, kam ir tiesības pārstāvēt sabiedrību, nodod kukuli (materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu) kādu konkrētu priekšrocību saņemšanai. Kā piemēru iespējams minēt publiskos iepirkumus, kad pretendents ar dažādiem līdzekļiem mēģina uzvarēt konkursā.

Piemērojot juridiskai personai piespiedu ietekmēšanas līdzekļus, svarīgi pamatot tās ieinteresētību noziedzīga nodarījuma paveikšanā, kā arī konstatēt citus likumā noteiktos kritērijus. Protams, ne katrs piespiedu ietekmēšanas līdzekļu process pret juridisku personu obligāti nozīmē, ka tai piemēros piespiedu ietekmēšanas līdzekli, tomēr nevar arī pilnībā ignorēt faktu, ka uzsāk arvien vairāk piespiedu ietekmēšanas līdzekļu procesu un arī reālus piespiedu ietekmēšanas līdzekļus juridiskām personām piemēro samērā bieži.